

A TANONCKÉRDÉS

Írta: BRINDZA KÁROLY

A kapitalista társadalomban a termelési viszonyokat a munkás teljes kizsákmányolása jellemzi. De a kizsákmányoltak között is a legkizsákmányoltabbak a tanoncok. A tanoncok a gyakran négy évet is kitevő tanonc idő alatt nem kaptak semilyen fizetést, sőt a legtöbb esetben még a munkásbiztosítás költségeit is, részben neki, vagy szüleinek kellett viselni. Nem volt ritka eset az sem, hogy a tanonc szüleinek fizetnie kellett a mesternek, aki megengedte, hogy a tanonc nála, — neki dolgozhasson.

A tanonc a »mindenes« volt, minden munkára felhasználták: uccát söpört, árút szállított, disznót etetett, padlót súrolt, mosogatott, egyszóval mindent elvégeztettek vele — az ördög se vonta a munkaadókat felelősségre. Szakmunkában csak akkor alkalmazták, ha az említett munkákat már elvégezte. A tanoncok helyzete a falusi iparosoknál volt a legrosszabb. Itt gyakori jelenség volt, hogy a munkaadó a saját, vagy bérelt földjét a tanonccal munkáltatta meg. Egy kis levegő nem árt a gyerekeknek — mondogatták és azt hitték, hogy a leghumánusabb dolgot cselekszik. Egy pillanatra sem gondoltak arra, hogy a tanonc levegőjét a rövidebb munkaidővel — (a tanoncok néha 14—16 órát is dolgoztak) biztosíthatják.

A tanonc egyenesen rabszolgájává vált a gyár, vagy üzem tulajdonosának, de különösen a falusi iparosnak. Anyagi kihasználásuk mellett, még a tetteges bántalmazás is napirenden volt. Jogaik védelmét a munkaadók egyesületére bízták (Ipartestület), akik ezt a jogot nagyon egyoldalúlag értelmezték. — Ha a tanonc nem bírta már a kizsákmányolás és megalázás ezer fajtáját és otthagya munkaadóját, egyszerűen rendőrel vitették vissza. És miért ne, hisz a rendőrség mindenkor ilyen ügyeket szolgált. Az egész államgépezet tőkések kezében volt, ez az apparátus pedig a munkásosztály könyörtelen elnyomását szolgálta.

Nálunk a Vajdaságban, különösen a falun volt súlyos a tanoncok helyzete, ahol a már említett földtulajdonos kismesterek a végtelenségig kihasználták a szakmunkára szerződtetett inasokat. Itt a felszabadult tanoncok nagy százaléka nem rendelkezett a legalapvetőbb szakképzettséggel sem. Ezek a képzetlen segédmunkások azután elkerülhetetlenül áldozataivá váltak az őket alkalmazó kizsákmányolásra éhes tőkéseknek, esetleg iparosoknak.

Jugoszláviában a tanoncok áldatlan helyzetének is a népfelszabadító harc vetett véget. A népfelszabadító harcot a munkásosztály vezette és annak győzelmes befejezése után az ország újjáépítésének is az élénjárója maradt. A munkásosztálynak az államhatalomban és a társadalom újjáalakításában vállalt szerepe egyszerismindenkorra megváltoztatta a munkásság viszonyát a termelőeszközökhöz és a munkához is. A törvényhozást is a dolgozók, a munkások, parasztok küldöttei vették kezükbe. Ezután már természetes, hogy a népfelszabadító harc vívmányai törvényalakban is megerősítést nyertek. A munka és a munkásvédelmi törvények sorozatából bennünket most az 1946 tavaszán Titó marsall aláírásával kiadott tanonc-törvény érdekel, ebből is csak annyit, hogy az gyökerestől megváltoztatta a tanonc és munkaadójának egymáshoz való viszonyát. Ezzel a törvénnyel a tanoncok jogilag is megszűntek mindenki kezelébe lenni és elfoglalták kijelölt helyeiket a termelésben.

Lássuk hát, milyen a tanoncaink helyzete a nevezett törvény végrehajtása után.

A törvény végrehajtásának egyik legfontosabb eredménye az, hogy nem lehet többé 14 éven aluli gyermeket tanoncnak szerződteni. Ez kizárja az iskolától elvont fejletlen gyermekek alkalmazását a termelésben. Ide tartozik még az is, hogy 3 évnél hosszabb időtartamra nem lehet tanoncszerződést kötni, ami megakadályozza a tanonc szükségtelenül hosszú ideig tartó tanonc-status-át. Ez az idő ugyanis bőven elég arra, hogy a tanonc egy meghatározott mesterséget elsajátítson. Természetesen ez a tény már maga is megköveteli, hogy a tanoncot szakmán kívül másra ne használják fel, amelyet egyébként a törvény is megtilt. Az inasok fizikai épségének megőrzését és szórakozási lehetőségét biztosítja a felnőttekkel egyenrangúvá tevő 8 órai munkaidő. Ebbe a munkaidőbe beleszámítódik az üzemek takarítása is, ugyanis a munkaidő után nem lehet az inast takarításra felhasználni. Ilyenformán tanoncainknak jut elég idő szórakozásra, tanulásra és pihenésre is. Ezt a célt szolgálja a törvény azon rendelkezése is, amely megtiltja a 16 éven felüli tanoncok túlórázását. — A túlórázás egyébként felnőttek számára is csak rendkívüli esetekben engedélyezik a munkafelügyelőségek.

Lényeges pontja a törvénynek az is, amelyben kimondja, hogy a tanoncokat nem szabad többé a szakmukán kívül más munkákra alkalmazni, ezzel megszűnik a tanonc egyik legagyafurtabb módon való kizsákmányolása. — A munkaadók egyrésze ugyanis úgy vélekedett, hogy ő »nem dolgoztatja az inasát agyon, rossz a levegő a műhelyben! — menjen egy kicsit disznókalját rendezni«. — Így a falusi inastartó mester, de nem volt külön a helyzet a városon sem, itt csak az volt a különbség, hogy nem a gazdaságban használták fel az inast, hanem küldöncöt, dajkát, kifutót, esetleg mosogatót csináltak belőle, aki egész tanonkodása alatt végezte a különböző szállító-munkások és cselédek munkáját. Tehát mindenhol módját ejtették a munkaadók az inasok szakmán kívüli felhasználásának.

A tanoncoknak a törvény ma, — jogosan — fizetést biztosít, éspedig az első évben legkevesebb 2.25 dinárt óránként, a következő években pedig a munkateljesítménye szerint maximum 6.25 dinárt óránként. A munkásbiztosítót a munkaadó fizeti. A törvénynek ez a rendelkezése tökéletesen megszünteti a tanoncok anyagi kizsákmányolását. »Fizetést minden tanoncok kell kapnia — mondja a tanonctörvény — még abban az esetben is, ha a munkaadó látja el kosztal és lakással az inast, akkor is köteles az előírt fizetésnek legalább 10⁰/_o-át kifizetni. »Rendszeresen és időben kifizetni. A fizetést a munkaadó köteles az iskolában elköltött heti 12 órára is rendszeresen kifizetni«.

A törvénynek ez a szakasza valóban emberi színvonalra emeli legfiatalabb termelőinket, a jövő szakkáder reménysegeit, a tanoncokat.

A törvénnyel szabályozott 8 órás munkanap nem csorbulhat meg az iskolába járással sem, ugyanis a tanoncnak a heti 3—4 órás iskolaidőt beszámolják a napi 8 órás, illetve a 48 órás munkahétbe. Ez megint óriási horderejű tanoncaink számára, mert a ledolgozott napi 4 óra után még van elég munkaereje, tehát elég friss, hogy a tanonciskola előírt tantárgyait eredményesen végighallgassa.

A Népuralom előtti rezsimek alatt, a tanonc este járt iskolába, csak akkor, amikor már a napi 9—10 órát ledolgozta. Természetesen akkor már, az amúgy is silány tananyagot nem tudta felfogni, — megtanulni. Ennek a kérdésnek az említett módon való vizsgálata a legcélszerűbb és leghasznosabb úgy a tanonc, mint a munkaadó és az állam szempont-

jából is. — mert a tanonc másnap nem olyan fáradt mint egy megvert kutya, hanem frissen. munkaerejének teljében, elevenen fog a munkához és így eredményesebb a termelése is.

Nagyjából ezek volnának a tanonctörvény rendelkezései a tanoncok anyagi és szellemi védelméről. Ezeket a jogokat a törvény kivétel nélkül, minden tanoncnak biztosítja. Lássuk hát, hogyan valósították meg ezeket a jogokat a gyakorlatban, hol sántítanak a dolgok, mi-ben van a hiba és kik a hivatottak a helyzetet ellenőrizni, a hibákat kijavítani. Általánosan ismert dolog, hogy gazdaságunk három fő termelési szektorra oszlik: állami, szövetkezeti és magánszektorokra. Azt hiszem, hogy a tényállást fejezem ki, amikor azt mondom, hogy amilyen mértékben közeledünk ahhoz a szektorhoz, ahol a magánérdekek a legkivívőbbak, annál inkább találhatunk olyan eseteket, hogy a tanoncokat a fenti törvény figyelmenkívül hagyásával kezelik és dolgoztatják.

A kérdés taglalásánál rá kell mutatnunk arra, hogy a munkafelügyelőségeknek legkevesebb a dolga az állami üzemek igazgatóságaival, míg a legtöbb a magánvállalatok, vagy műhelyek tulajdonosaival van. Ez nem azt jelenti, hogy minden állami üzemben tökéletesen keresztül vitték a tanonctörvény rendelkezéseit. Vannak olyan üzemek, ahol bár a dolgok rendezés alatt állanak, még mindig küldönc vagy szállítómunkákra is alkalmazzák a tanoncokat. Itt természetesen a gyári vagy üzemi munkás-felügyelőnek, vagy a szakszervezeti csoport munkásvédelmi bizottságának kell ügyelnie az esetleges szabálytalanságok kiküszöbölésére, nagyobb üzemekben pedig a személyzeti előadónak.

A szövetkezeteknél és magánvállalatoknál pedig az a szakcsoport köteles felügyelni, amelybe a tanonc is tartozik. Ezeknek a szakcsoportoknak szintén meg vannak a munkásvédelmi bizottságaik, amelyekre fokozott feladat és felelősség hárul, azért mert a magánüzemekben a törvény betartásának ellenőrzése sokkal nehezebb. — Különösen áll ez a falvakban, ahol a szakcsoportok gyöngébbek, vagy egyáltalán nincsenek. Itt a helyi szaktanácsnak kell fokoznia éberségét és támogatni a munkafelügyelőség munkáját.

Noha az iskolák közvetlenül a munkafelügyelőségek felügyelete alá tartoznak, a fentebb említett szerveknek és személyeknek is ügyelniük kell a tanoncok rendes iskoláztatásának kérdésére. Ugyanis megfigyelhető, hogy a tanoncok egy része, még mindig nem jár tanonciskolába. A törvény arra is kötelezi a munkaadókat, hogy tanoncaikat feltétlen elküldjék az iskolába. Ezt a kérdés a helyi munkafelügyelőséggel karöltve, a tanoncoknak és az összes szakcsoportoknak napirendre kell tűzniük, mert a tanoncok szellemi előrehaladása és nevelése függ tőle.

Ebben a kérdésben sokan azt az álláspontot vallják, hogy a tanoncok számára túl sok a szellemi munka és az elméleti kiképzéssel töltött idő, míg a szakmunkán keveset foglalkoztatják őket. Ez nem födi a tényeket, mert a heti 36 órás munkaidő alatt éppen elég idő van a szakmában való gyakorlati munkákra, természetesen ezt az időt megfelelően kell beosztani és felhasználtatni a tanoncokkal. A munkaidőnek ez a tartalma szigorúan megköveteli azt, hogy a szakmán kívül semmilyen munkára ne alkalmazzák őket. A 36 órás heti munkaidő és ugyancsak heti 12 órás elméleti oktatás, tanulás, a lehető legreálisabb aránya a szellemi és a gyakorlati munkának.

Ezt az állítást egyébként igazolja az is, hogy pl. Szuboticán az eddigi tanoncvizsgákon a tanoncok 90%-a szakmából jó eredménnyel vizsgázott, míg az elméleti vizsgákon (szakmai elmélet, számtan, mértan, anyagismeret stb.) csak kb. 30%-a ment át jó eredménnyel. Ez a fenti

ellenvetéssel ellentétben, arra kell, hogy ösztönözzön bennünket, hogy fokozott figyelemmel kísérjük tanoncaink szellemi nevelésének kérdését. Szükséges és hasznos az iskolán kívül tanoncainkat rábírnj az üzemi; vagy szakszervezeti elméleti szakkurzusok látogatására is. Ez, de általában az egész tanonckérdés nem mellékes kérdés, hanem alapvető problémája az ipari szakkáder nevelésnek. Az ország iparosítási és villamosítási terveinek végrehajtásában a káder-kérdés, elsőrendű szerepet játszik. Tehát az illetékesek, és valamennyien illetékesek vagyunk, így kezeljük a tanonc-kérdést.

A szakszervezetek mellett a népi ifjúságnak is — ahová a tanoncok is tartoznak — nagy gondot kell fordítani a tanoncok nevelésére, de különösen a pályaválasztás kérdésére. Ez a kérdés ugyancsak összefüggésben van az ország iparosítási és villamosítási terveivel — »A káderek oldanak meg mindent« — mondja Sztalin és ez így is van. Kádereink növelésétől és nevelésétől függ 5 éves gazdasági tervünk sikeres végrehajtása.

Tehát az említett okoknál fogva elengedhetetlenül szükséges, hogy a tanonckérdéssel, mint káderkérdéssel foglalkozzanak gyáraink vezető-ségei, szövetkezeteink és magánvállalkozóink egyaránt. A tanonc a jövő szakembere, így számolnunk kell úgy fizikai erőnlétével, mint szellemi előrehaladásával. Ebből a célból ajánlatos, hogy tanonctörvény áttanulmányozásával és a kérdés állandó napirendentartásával ellenőrizzük ezeknek a kádereknek, a jövő szakkádereinek fejlődését és előrehaladását.

A TANÍTÓ

Irta: LÓRINC PÉTER

Trésa menekülne saját magától. Küzdene önmaga ellen, önmaga átépítéséért. Fáj neki a felmentő ítélet még mindig, fájnak a bírói tribün, a nyilvánosság előtt ontott könnyek, az egész valója ellenére tett ígéret. Úgy érzi, egy őrizetlen pillanatban, valami idegen megszámolt-ság átkos önkivületében megtagadta leglényegét. Futna önmagától és tudja, hogy önmagában hordozza a gyűlöletes árulót. Hiába fut bárhová, véle fut az, el nem hagyhatja magától sohasem.

Vonaton ül most is. De most nem a belső lényeg menekülteti. Arról már régen le is tett, hogy futással mentse magát. Már rég tudja: itt csak két útja van a szabadulásnak. Vagy önmagát hagyja el valahol, valamely árok-szállón, talán a Tisza habjaiban. De ez nem célravezető út. Ő, tudja Trésa nagyon jól, hogy a pillanatnyi áruló mellett, vannak benne hatalmas értékek, erőforrások, szeretet és gyűlölet-kutak, van benne tehetség, tudás, írói és főleg beszélő, meggyőző képesség. Mindez nem halhat együtt a becsülettel. Csak egy út áll így Trésa előtt: az áruló renegát megtagadása és túlhaladása. Önmaga egységesítő átépítése. És minél inkább fáj a meggyalázás, annál inkább kell ellene küzdenie, őt lába alá taposnia. Annál harcosabb kell legyven befelé, de egyúttal kifelé is: mindazokkal szemben, akiknek egyszer, egyetlen egyszer sikerült betörni a gerincét: a szentistváni gondolattal és annak képviselőivel szemben. A társadalmi kérdés így teljesen elvész Trésa szemei elől.